

УДК 330.131.5

О. В. Мороз¹
Н. П. Карачина¹
В. М. Семцов²
С. К. Марченко³
О. Ю. Федоришина³

ДО ПИТАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ РОЗМІРАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЇХНЬОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

¹Вінницький національний технічний університет;

²Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету;

³Вінницький національний аграрний університет

Оцінено зміни соціально-економічних показників щодо обсягів землекористування сільськогосподарськими підприємствами під впливом ринкового реформування. Досліджено характер залежності між розмірами сільськогосподарських угідь та чисельністю персоналу, розміру окремих податкових нарахувань, розміру середньої заробітної плати на прикладі підприємств Вінницької області. Особливу увагу приділено оцінкам процесів концентрації землі та їх наслідків щодо кількості робочих місць на прикладі діяльності великих агрохолдингів. Результати досліджень засвідчили відсутність негативного впливу на сукупність названих показників зі збільшенням обсягів земельних активів. Акцентовано увагу на необхідності аналізування прикладів конкретних підприємств, тобто врахування факторів корпоративної культури, інтересів і типів поведінки власників та менеджменту підприємств. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізуванні існуючої регулятивної політики та її модернізації з огляду на наявність чітких, суспільно схвалених та економічно обґрунтованих орієнтирів для стимулювання поведінки підприємств, яка б передбачала стратегію розвитку із створенням додаткових робочих місць.

Ключові слова: підприємство, соціально-економічні показники, кількість робочих місць, податкові відрахування, розмір заробітної плати.

Вступ

Головним фактором організаційних змін в Україні був і залишається подальший розвиток ринкових відносин, який, як відомо, розпочався з початку 90-х рр. ХХ ст. Безпосередньо у сільському господарстві наслідком реформ стала докорінна зміна сукупності, спеціалізації, власників і розмірів підприємств. Водночас до цього часу такі зміни не мають чіткої інтерпретації щодо своєї ефективності. Зокрема, неясним залишається питання щодо того, які за розмірами підприємства у галузі характеризуються більш позитивними соціально-економічними показниками. Така акцентуація представляється актуальною, адже з урахуванням подібних висновків має будуватися регулятивна політика, здійснюватися прогнози розвитку і т. д. В решті-решт, мова йде про різні варіації кількості робочих місць, обсягів податків, обсягів виробництва, розміру додатково створюваної вартості та ін. Такі пріоритети потребують постановки нових задач, концепцій і методів дослідження.

Як відомо, в період з початку 2000-х рр., під впливом сукупності зовнішньоекономічних умов (в першу чергу зростання світових цін на продовольство) і внутрішніх особливостей капіталізації бізнесу в Україні розпочалися процеси концентрації сільськогосподарських (с.-г.) угідь. Останнє спостерігалось переважно у сфері діяльності підприємств холдингового типу (т. з. *агрохолдинги*). Зазначені процеси були легітимізовані на рівні загальної політики державного регулювання розви-

тку сільського господарства. Формально створення холдингових компаній в Україні, у т. ч. у сільському господарстві, розпочалося з 1994 р. після вступу в дію Указу № 224/94 «Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації». Починаючи із цього часу на великих масивах орендованих земель за рахунок перш за все капіталу, створеного у торгівлі, почали формуватись горизонтально та вертикально інтегровані структури. Саме ці тенденції отримали суперечливе тлумачення у вітчизняній економічній літературі.

Період 90-х — 2000-х рр. достатньо широко описано у літературі, прикладом чого є роботи П. Саблука, В. Амбросова, В. Юрчишина, Б. Пасхавера та ін. [1—4]. Так, на думку В. Гесца [5], в умовах деградації села процес концентрації землі став масовим як об'єктивне явище.

В. Проценком та О. Горпинич акцентовано увагу [6—7] на тому, що реформування колективних с.-г. підприємств відбувалося у переважній більшості випадків хаотично, під впливом самих різних факторів і передумов, які не означали домінування оптимального варіанта змін серед можливих. Перелік публікацій можна продовжувати. Як правило, точки зору у подібній дискусії зводяться до двох альтернативних позицій: щодо переваги малого (переважно) і середнього бізнесу, представленого відносно невеликими підприємствами [8—9], а також завідомо вищої ефективності великих підприємств корпоративного типу у вигляді холдингів та інших інтеграційних агропромислових об'єднань [6—7].

Загальні інтонації висновків зводяться до вже зрозумілих позицій про те, що існують як позитивні, так і негативні наслідки формування агрохолдингів. При цьому наукове, економічне підтвердження обох аспектів залишається, на нашу думку, проблематичним, що часто породжує, у свою чергу, спекулятивні гасла переважно політичного змісту.

Слід особливо підкреслити, що аналізування відомих джерел засвідчило відсутність по суті даних достатньо завершених і необхідним чином статистично підтверджених результатів дослідження щодо функціональних наслідків діяльності реальних українських агрохолдингів на соціально-економічні показники макроекономічного, регіонального, галузевого рівнів. Чи не єдиним винятком стала робота вчених ННЦ «ІАЕ» НААНУ [10], в якій особливо акцентовано увагу на важливості тенденцій надконцентрації земель та аграрних капіталів, створення внаслідок цього мегаагрохолдингів. Як стверджується у вищезазначеній роботі, у 2012 р. діяльність здійснювало близько 129 агрохолдингових формувань, тоді як кількість таких структур та розміри їх землекористування з року в рік збільшувалися, і на кінець 2011 р. поглинуто або взято під контроль біля половини (більше 6000) с.-г. підприємств. За цими ж даними, розмір площ земель у використанні агрохолдингів становить в середньому біля 60 тис. га, при цьому контролюють біля 8,7 млн га, тобто 21 % угідь країни, у т. ч. 42,6 % угідь, які обробляються с.-г. підприємствами; відзначено також, що у 14 областях України агрохолдингами на сьогодні контролюється від 20 % і вище усіх земель с.-г. призначення, що звужує життєвий простір діяльності не тільки с.-г. підприємств, а і фермерських, особистих селянських та інших господарств населення. У 15 областях України розміри земельного банку агрохолдингів перетнули межу 40 % сільгоспугідь, що є ознакою монополізму на ринку оренди земель. Авторами також відмічено [10] про значно меншу кількість працюючих в агрохолдингах порівняно із іншими організаційними формами підприємств; при цьому підкреслено, що процеси надконцентрації капіталу, разом з підвищенням конкурентоспроможності агропромислового виробництва, призводять до зростання соціальної напруги на селі, вимивання коштів із сільських територій, недонадходження платежів у державний і місцеві бюджети і загалом негативного впливу на соціальний розвиток сільських територій.

Якщо узагальнити результати основних наукових досліджень у цьому напрямку, то можна констатувати, що основні переваги агрохолдингів можуть бути пояснені з точки зору ефектів і вигрівів внаслідок вертикальної інтеграції, кращого доступу до ринків збуту і постачання, зростання інноваційно-інвестиційної привабливості, збільшення капіталізації, зниження собівартості продукції, зміцнення позиції на ринку, можливості швидкої модернізації матеріально-технічної бази та інноваційного розвитку, оптимізації системи оподаткування, захищеності активів і т. п. Основні недоліки процесу розвитку агрохолдингів в Україні стосуються переважно того, що на фоні їх діяльності витісняються з агробізнесу традиційні (малі) форми ведення виробництва, монополізується ринок оренди землі та окремих видів продукції, створюються конфлікти інтересів між інвесторами/власниками та місцевими громадами; складним і скоріше дисфункціональним залишається процес вкладання коштів в розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. Вищезазначене підтверджує думку про актуальність відповідних детальних і підтверджених емпі-

рично досліджень. У цьому контексті слід особливо підкреслити, що достовірної і достатньо систематизованої та доступної інформаційної бази, яка необхідна для подібних досліджень, на даний час в Україні просто не існує. Дослідниками у всіх випадках використовуються лише якісь обмежені, фрагментарні масиви інформації. На чому можуть ґрунтуватися аргументи представників державних структур, від діяльності яких залежить регулятивна політика у галузі, не зрозуміло.

Передбачалося статистично підтвердити наявність залежності між розмірами підприємств (за площею с.-г. угідь у користуванні) та такими показниками як чисельність персоналу підприємств, рівень плати праці, податкові надходження. Гіпотеза досліджень будувалася на двох версіях:

1) що концентрація землі є позитивним фактором стимуляції виробничих процесів, які супроводжуються збільшенням кількості зайнятих працівників; звідси концентрація землі приводить до позитивних соціально-економічних наслідків і є, відповідно, бажаним пріоритетом у регулятивній політиці;

2) що концентрація землі призводить (через ланцюг логічних передумов на зразок використання нових технологій, техніки і т. д. або ж через певні опортуністичні моделі поведінки детермінованих груп економічних агентів) до різкого зменшення кількості працівників з усіма наслідками цього, а звідси соціальні наслідки діяльності агрохолдингів можуть бути оцінені негативно.

Гіпотетично може існувати третій варіант, коли зміна розмірів і типів господарювання не несе ніяких змін. Вважаємо, що в усіх випадках мова йде про дуже важливі процеси для країни, де більше третини населення проживають у сільській місцевості, а близько 70 % — пов'язують свою діяльність з АПК.

У нашому випадку інформаційною основою для аналізування слугувала оперативна інформація податкової звітності с.-г. підприємств Вінницької області за 11 місяців 2013 р. (з 1.01.2013 по 30.11.2013 р.). Саме ці підприємства визначені у цьому відомстві як «найбільші платники ФСП» в області. На нашу думку, статистичні дані цієї кількості підприємств можна вважати достатньо повними і адекватними емпірично з огляду на те, що у такій звітності жоден суб'єкт не буде завищувати розмір працюючих, оплати праці і т. д.

Розрахунки та формулювання висновків здійснено з використанням поширених статистичних методик [11—12].

Результати дослідження

На прикладі зазначеного масиву підприємств досліджено також залежності між розміром підприємства (загальною площею землі в обробітку, га), а також сукупністю соціально-економічних показників, які розглядалися як результативні показники, а саме: 1) розмір ПДФО у розрахунку на 1 га (тис. грн); 2) кількість працівників (осіб на 1 га); 3) розмір середньої заробітної плати на підприємствах, (грн). Цей етап дослідження також будувався на гіпотезі про визнання функціональної ролі розміру підприємства (за критерієм земельних активів). В свою чергу, саме від цього фактора перевірявся факт наявності чи відсутності залежності щодо розміру оплати праці та податкової бази (стосовно ПДФО). Суб'єктивна позиція авторів попередньо будувалася на домінуванні точки зору у сучасних наукових джерелах за темою досліджень про негативну в цілому роль агрохолдингів на стан аграрного сектора України. Тобто припускалося, що зі збільшенням розмірів господарств вищевказані соціально-економічні показники мали б погіршуватися; при цьому, як проміжне обмеження, припускалося, що таке погіршення матиме місце переважно (або лише) стосовно дуже великих с.-г. підприємств (площа землі яких перевищує 5...6 тис. га).

Варіація підприємств за земельною площею досить велика (найбільша площа зосереджена в ПрАТ «ПК Поділля» — 29357,7 га, а найменша — 2,8 га). При цьому кількість працівників також досить неоднорідна. Наприклад: в ТОВ «Едельвейс» земельна площа становить 2,8 га, а кількість працівників складала 216 чол., у ФГ «Гриби Поділля» з такою ж земельною площею кількість працівників становила 6 чол.; у підприємств ТОВ «Краєвид Поділля» і СТОВ «Кряж і К» земельна площа приблизно однакова — 7652,0 і 7219,1 га, відповідно, при цьому кількість працівників суттєво відрізнялася — 101 і 870 чол. Саме по собі зазначене може бути пояснене спеціалізацією підприємств і особливостями організації виробничих процесів, проте цікавість викликає наявність закономірностей і тенденцій у всьому масиві суб'єктів дослідження.

Саме тому здійснено 2 варіанти розрахунків: 1) стосовно всього масиву підприємств (235); 2) стосовно 231 підприємства — без ТОВ «Племінний завод «Україна» (26,1 га), ФГ «Літинка Плюс» (3,2 га), ТОВ «Едельвейс» (2,8 га) та ФГ «Гриби Поділля» (2,8 га). Проведення 2 варіантів розрахунків

продиктовано дуже великими розбіжностями визначених результативних показників від основного масиву даних. Наприклад: за показником ПДФО на 1 га землі показники вищевказаних 4 господарств перебували у діапазоні 1,7—136,8 тис. грн/га, тоді як щодо інших 231 господарств — у діапазоні від 0,003 до 0,7 тис. грн/га; за показником кількості робочих місць на 1 га — відповідно, 2,2...77,1 та 0,003...0,6.

За показником розміру середньої заробітної плати у господарствах відмінності були практично незначними: за тією ж схемою зіставлення — відповідно, від 594 до 2992 грн (стосовно 235 підприємств) та від 450 до 4936 грн (стосовно 231 підприємства); водночас відношення середньомісячного фонду заробітної плати на 1 га складало в чотирьох вищевказаних господарствах — 3157,9...123674,7 грн/га, тоді як щодо інших 231 підприємств — 2,9...474,6 грн/га. Подальше викладення безпосередньо отриманих розрахункових даних та їх тлумачення здійснено за вказаною схемою побудови загальної і робочої гіпотез.

Так, на рис. 1—2 графічно відображено залежність розміру ПДФО від кількості землі у господарствах. Як бачимо (рис. 1), стосовно повного масиву підприємств (235) розрахунками отримано неістотний обернений зв'язок між розміром підприємств і сукупним розміром ПДФО стосовно кожного конкретного підприємства загалом (коефіцієнт кореляції склав $-0,04$ в. од.). Зазначене слід розуміти таким чином, що в міру укрупнення розмірів підприємств в розрахунку на 1 га розмір податкової бази незначним чином зменшувався. В розрахунку на 231 підприємство цей показник (рис. 2) змінювався несуттєво, при цьому спостерігалася слабка пряма залежність (коефіцієнт кореляції склав $0,2$ в. од.). Таким чином, виключення із загального переліку підприємств тих, що мали особливу спеціалізацію, привело до корегування загального висновку. Таке передбачало, що зі збільшенням розмірів підприємств ПДФО неістотно, але збільшувався.

Дослідження залежності від розміром господарств і кількістю працівників на 1 га показало наявність неістотної оберненої залежності (коефіцієнт кореляції склав $-0,05$ в. од.) у випадку аналізування всього масиву підприємств (235) (рис. 3) та аналогічну за спрямованістю і потужністю залежність щодо 231 підприємства (рис. 4); в останньому випадку отримано коефіцієнт кореляції $-0,06$ в. од. Відхилення між коефіцієнтами кореляції в обох випадках можна, як вважаємо, визнати несуттєвими і стверджувати про наявність типової залежності.

Залежності між розміром підприємства та середньої заробітної плати мали такий вигляд: 1) стосовно 235 підприємств — слабка пряма залежність із коефіцієнтом кореляції $0,27$ в. од.; 2) стосовно 231 підприємства — аналогічна залежність із коефіцієнтом кореляції $0,28$ в. од. (рис. 5—6).

До інших інтерпретацій залежності між досліджуваними показниками хотіли б звернути увагу на залежності між кількістю землі (га), що припадала на 1 працівника у господарствах (факторний показник) та розміром середньої заробітної плати у цих господарствах (грн). Зазначене відображено на рис. 7. Аналізувалися дані стосовно всіх 235 підприємств.

Логіка цієї залежності полягала, на думку авторів, у визначенні того як показник фондозабезпеченості впливав на оплату праці. За гіпотезою — за всіх інших неістотних відмінностях — збільшення кількості землі на 1 працівника мало б приводити до підвищення розміру середньої оплати праці; в опосередкованому тлумаченні розмір землі на 1 працівника свідчить про інтенсивність використання землі з огляду на кількість залучених працівників, і, чим інтенсивніше використову-

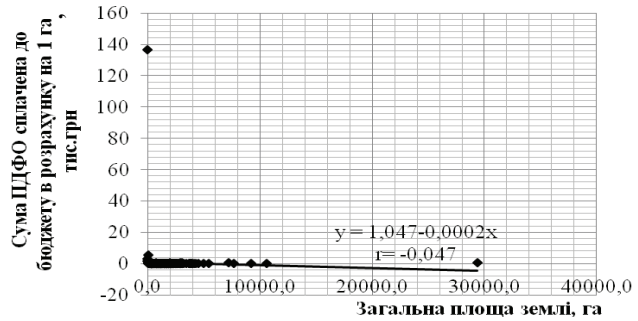

Рис. 1. Залежність величини сплаченого ПДФО до бюджету від розміру земельної площі підприємства (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

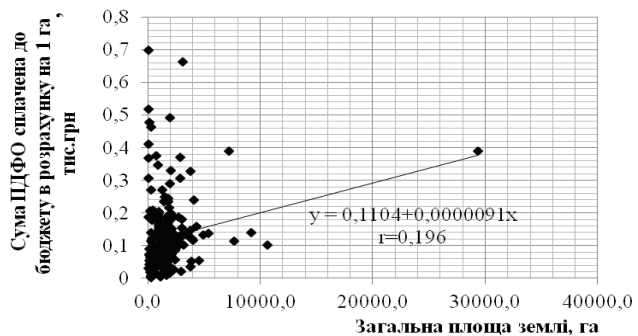

Рис. 2. Залежність величини сплаченого ПДФО до бюджету від розміру земельної площі підприємства (статистична вибірка — 231 підприємство)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

ватиметься земля, ти вищим мав би бути розмір оплати. В іншому разі це є не вигідним для персоналу і свідчить про посилення економічно необґрунтованої експлуатації.

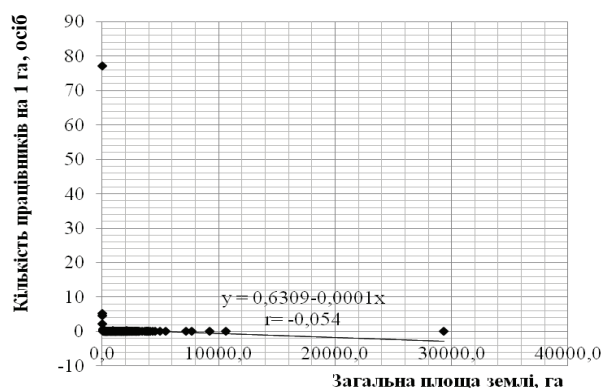

Рис. 3. Залежність чисельності працівників від загальної земельної площі підприємства (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

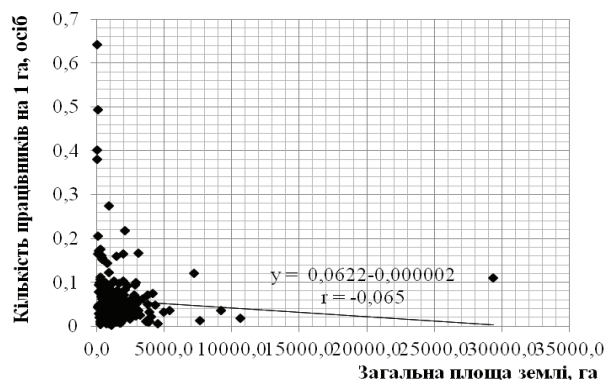

Рис. 4. Залежність чисельності працівників від загальної земельної площі підприємства (статистична вибірка — 231 підприємство)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

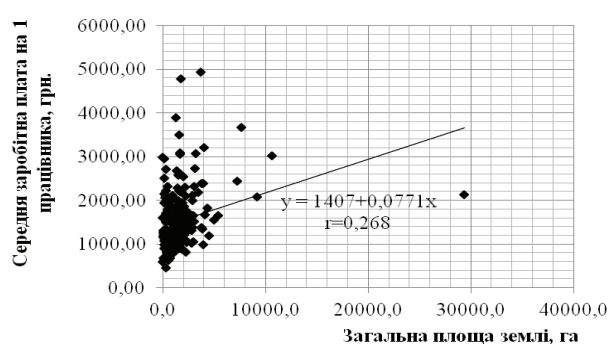

Рис. 5. Вплив загальної земельної площі на розмір середньої заробітної плати по підприємству (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

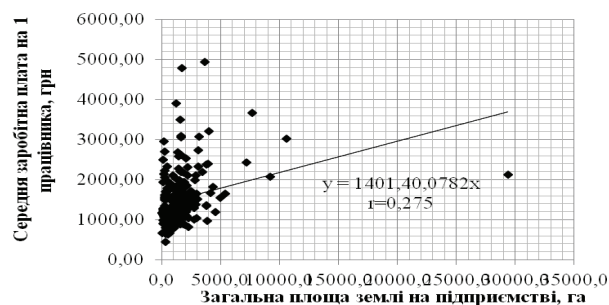

Рис. 6. Вплив загальної земельної площі на розмір середньої заробітної плати по підприємству (статистична вибірка — 231 підприємство)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

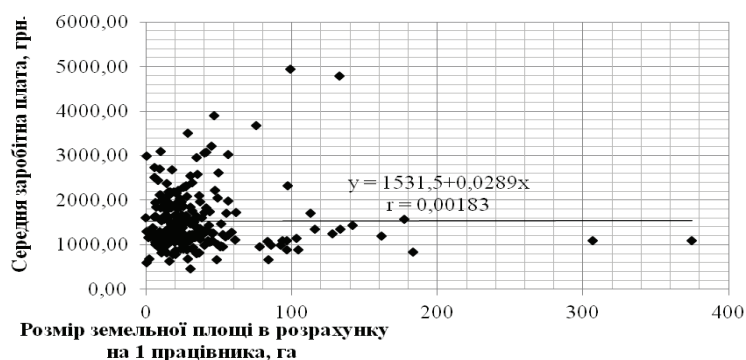

Рис. 7. Залежність розміру середньої заробітної плати від землезабезпеченості на одного працівника по підприємству (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

В реальності ж цей показник мав значні розбіжності — від 0,013 га на одного працівника (мінімальні значення) та розміром середньої заробітної плати у 1603 грн на ТОВ «Едельвейс» до 374,6 га на одного працівника (максимальне значення) на ТОВ «Трубник - ЛТД» із розміром оплати 1095 грн. На підприємстві з мінімальною задекларованою середньою заробітною платою у 450 грн — ПП «Дністер-В» — припадало 30,3 га на 1 працівника, тоді як у випадку найбільшої середньої оплати праці у 4936 грн — на ТОВ «МП-Альфа» — 99 га на 1 працівника. Іншим прикладом може слугувати ФГ «Гриби Поділля», де на одного працівника припадало лише 0,46 га, а розмір

середньої заробітної плати склав 2992 грн. Статистично у нашому випадку отримано пряму неіс-тотну залежність, де коефіцієнт кореляції склав 0,002 в. од. Це підтвердило висновок про відсутність чіткої, однозначно інтерпретованої залежності.

Пояснення такої ситуації та, зокрема, значних відмінностей щодо фондозабезпеченості та розмірів середньої заробітної плати може бути різноаспектним.

Варіант пояснення 1. На практиці маємо, очевидно, визначений вище варіант посилення експлуатації персоналу, що є негативним сценарієм розвитку галузі. Авторами цей варіант вбачається найлогічнішим. Зміна ситуації можлива в управлінсько-економічному та регулятивному контекстах. Однак, для такого висновку слід мати ґрунтовніші дані спостережень, у т. ч. з детальним вивченням досвіду окремих господарств, особливо з мінімальними та максимальними значеннями досліджуваних показників.

Варіант пояснення 2. Відмінності зумовлені об'єктивним фактором різної спеціалізації господарств. І у цьому випадку для подібних прикінцевих висновків слід мати дані детальних досліджень по окремих господарствах.

Варіант пояснення 3. Різниця викликана наявністю численних і масових схем ухилення від виплати задекларованої заробітної плати та фіксації реальної кількості працівників — т. з. «опортуністичний сценарій поведінки агентів/розвитку галузі». Детальний опис подібних схем в авторській інтерпретації викладено, зокрема, у роботах [13]. Звідси дані по заробітній платі є лише наближеними до реальних, що і створює значні відмінності у значеннях показників фондозабезпеченості. Таким чином, дані потребують подальшого уточнення.

Варіант пояснення 4. Представлені відмінності викликані усіма вищезазначеними факторами, що, у свою чергу, потребує подальших досліджень. Також викликає інтерес окреме аналізування залежності між загальною площею землі підприємств (га) та загальним розміром ПДФО (тис. грн), сплаченим підприємством. На рис. 8 графічно відображено подібну залежність, яка є прямою і сильною з коефіцієнтом кореляції 0,9 в. од.

На прикладі такого масиву підприємств (235) це дозволяє стверджувати, що збільшення кількості землі приводило до збільшення загального обсягу ПДФО, що сплачувалося підприємствами. Така залежність є логічно узгодженою і очікуваною, однак такий аналіз не надає відповіді на питання, який розмір підприємств є оптимальним щодо податкового навантаження. Звідси все ж таки наголошуємо на необхідності подібного аналізування стосовно одиниці використовуваних господарствами земельних активів — 1 га, як це здійснено і описано вище (див. рис. 1—2).

В контексті вищевказаної залежності подається опис наступної залежності — між кількістю працівників на підприємствах (осіб, функціональний показник) та розміром ПДФО (тис. грн, результативний показник), що були сплачені підприємствами (рис. 9).

Аналогічно, як бачимо, підтверджено високий рівень прямої залежності із коефіцієнтом 0,99 в. од. Такий характер залежності знову ж таки був прогнозований і впливає із сутності цього виду податку.

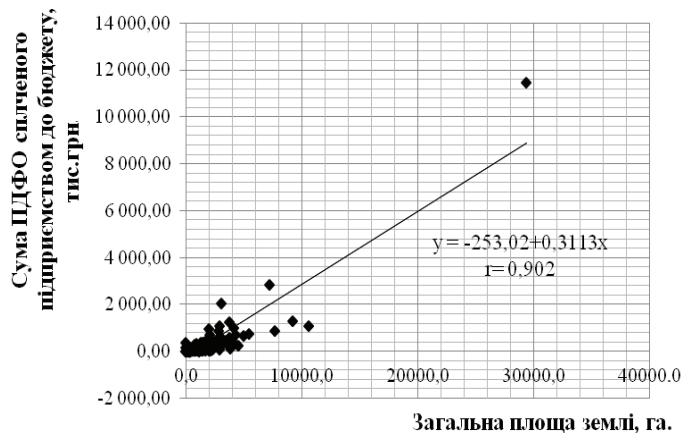

Рис. 8. Залежність розміру ПДФО сплаченого до бюджету від загальної площі землі підприємства (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

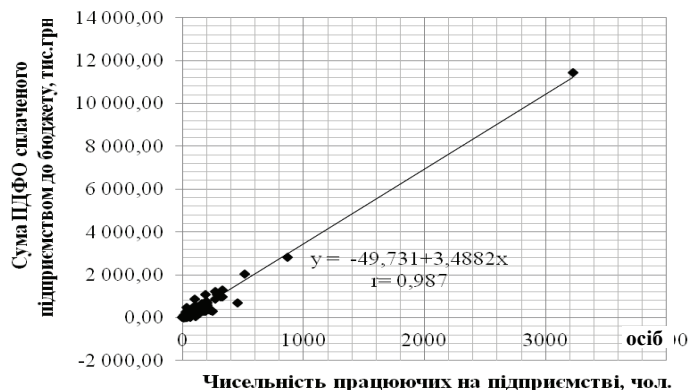

Рис. 9. Залежність розміру ПДФО сплаченого до бюджету від чисельності працюючих на підприємстві (статистична вибірка — 235 підприємств)

Джерело: за даними досліджуваних підприємств

Використано метод множинного кореляційного аналізу у такій інтерпретації: досліджувався вплив факторних показників X_1 (кількість працівників на підприємствах, осіб), X_2 (середня заробітна плата, грн) та X_3 (площа землі у господарствах, га) на суми ПДФО, сплачені підприємствами (тис. грн). Результатом стало таке рівняння:

$$y_x = -6636,9 + 1,724x_1 + 4,3986x_2 - 0,0001x_3. \quad (1)$$

Опис рівняння дозволив зробити висновки про те, що найбільше на розмір ПДФО впливає фактор середньої заробітної плати (X_2), а також (меншою мірою) — кількість працівників на підприємствах (X_1); водночас збільшення площі землі (X_3) супроводжувалося неістотним зменшенням податкових платежів.

Можливі висновки за проданими даними і результатами мають право, як вважаємо, на різний рівень узагальнення інформації — від теоретично-концептуального до методичного.

Так, використання традиційного методичного апарату статистичного аналізу стосовно подібних масштабних за обсягом масивів реальної інформації в низці випадків може не надавати чіткої відповіді, яка могла б бути покладеною в основу для однозначної інтерпретації результатів. В такому разі дослідник може стикнутися з проблемою необхідності абстрагування від окремих отриманих значень, тобто, умовно кажучи, на суб'єктивне оцінювання процесів, що автоматично ставить під сумнів кінцеві висновки. В нашому випадку зазначене може трактуватися таким чином: про наявність однозначної і статистично підтверженої закономірності між кількістю земельної площі та кількістю працівників у с.-г. підприємствах стверджувати проблематично; очевидно, існує потреба у диференційованому підході у подібному аналізованні: наприклад, розбити підприємства на окремі групи, де вказані залежності можуть мати специфіку.

Звертаємо увагу на те, що отримані авторами дані певною мірою не узгоджуються з літературними — маємо на увазі перш за все вже згадану роботу [10]. Згідно цього джерела, кількість працівників в агрохолдингах є істотно (на 20 %) меншою, ніж в інших с.-г. підприємствах. За нашими даними ця залежність взагалі може бути поставленою під сумнів. З іншого боку, у [10] стверджується про середній розмір агрохолдингу у 60 тис. га; за нашими даними для Вінницької області найбільший показник становить 25 тис. га. Звідси, можливо, є сенс стверджувати про регіональні особливості.

Висновки

З поширенням впливу діяльності агрохолдингів у 2010-х рр. на терені Вінницької області *не встановлено* негативний вплив на динаміку зайнятості працівників в міру збільшення земельних активів у господарюванні. Зі збільшенням розмірів підприємств кількість робочих місць на одиницю площі неістотно зменшувалася. Звідси, в обґрунтуванні загальної аграрної політики вказані залежності можуть бути ігнорованими, тобто ставка на штучне укрупнення чи подрібнення підприємств з метою збільшення кількості робочих місць — *за умови збереження всіх інших умов* — економічного сенсу не має.

Розмір оплати праці незначною мірою залежав від розміру підприємств, однак з укрупненням господарств середня заробітна плата неістотно зростала. Знову ж таки, як і у попередньому прикладі орієнтир на підтримання чи штучне укрупнення розмірів господарств як фактора зростання оплати праці представляється сумнівним. Економічно обґрунтованішим є все ж таки врахування досвіду окремих підприємств; зазначене може мати аргументації з огляду на те, що серед досліджуваних об'єктів показник середньої заробітної плати коливався в 11 разів (від 450 грн на ПП «Дністер-В» до 4936 грн на ТОВ «МП-Альфа»), що забагато для підприємств однієї галузі у разі пояснення різниці галузевою специфікою. Як і у попередньому прикладі, відмінності у кореляційних залежностях можуть бути ігнорованими. Встановлено також, що розмір ПДФО неістотно залежав від розміру підприємства, звідси штучне укрупнення господарств не приведе до усталеного зростання цього виду податку. Інтерпретація зазначеного може полягати у висновку про те, що для збільшення загальної податкової бази (стосовно до ПДФО) доцільно перш за все підвищувати заробітну плату.

В загальному контексті дискусії слід звернути особливу увагу на необхідність аналізування прикладів конкретних підприємств, тобто врахування факторів корпоративної культури, інтересів і типів поведінки власників та менеджменту підприємств на фоні відсутності в наявній регулятивній політиці чітких, суспільно схвалених орієнтирів для стимулювання певної поведінки підприємств (наприклад, за створення додаткових робочих місць). За наявності подібних даних по інших регіонах країни можна було б стверджувати про характерність чи унікальність зазначеного у межах загального процесу. З огляду на це, у концептуальному плані хотіли б підкреслити, що в цьо-

му випадку обраний як безальтернативний критерій виробничої ефективності не може розглядатися як головний для оцінювання організаційних змін. Проблема українського села, як вважаємо, завжди (століттями) була проблемою ресурсної ефективності лише опосередковано, тоді як основною була проблема власності та володіння землею у її соціально-правовому контексті, тобто у тому, які наслідки несуть за собою зміни у самому широкому спектрі питань, які можуть вважатися ключовими для аграрного соціуму. Звідси висновок про агрокорпорації як єдиний економічно визнаний шлях розвитку приводить до тієї ж пастки, в якій опинилося сільське господарство радянського періоду напередодні ринкових реформ. Тобто, само по собі створення і поширення діяльності агрохолдингів не є панацеєю від існуючих негараздів, а проблема носить комплексний характер. Якщо говорити про критерій зайнятості, який розглядався у статті, то, на думку авторів, йдеться про наявність чи відсутність умов для стимулювання бізнесу і одночасного створення додаткових робочих місць у всіх групах і типах підприємств, що потребує залучення додаткових факторів для аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Саблук П. Т. Аграрним реформам — усвідомлений розвиток / П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2012. — № 6. — С. 3—62.
2. Амбросов В. Я. Інформація о проведенні регіонального зібрання Всеукраїнського конгресу учених економістів-аграрників северо-восточного регіону / В. Я. Амбросов // Економіка АПК. — 2009. — № 3. — С. 35—38.
3. Юрчишин В. В. До проблеми доведення до логічного завершення земельних та всіх інших сучасних аграрних перетворень / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2009. — № 3. — С. 90—91.
4. Пасхавер Б. Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія // Економіка АПК. — 2009. — № 3. — С. 47—53.
5. Геєць В. М. Перспективи аграрних трансформацій та їх вплив на розвиток подій в економіці України / В. М. Геєць // Економіка АПК. — 2006. — № 7. — С. 11—14.
6. Проценко В. О. Організація корпоративних форм господарювання як фактор зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва / В. О. Проценко // Економіка АПК. — 2003. — № 10. — С. 11—17.
7. Горпинич О. В. Напрями розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві / О. В. Горпинич // Економіка АПК. — 2003. — № 5. — С. 45—51.
8. Скальський В. В. Реформування сільськогосподарського виробництва на Хмельниччині / В. В. Скальський // Економіка АПК. — 2008. — № 4. — С. 38—41.
9. Захарченко В. І. Ринкові перетворення і формування територіально-галузевих корпоративних структур / В. І. Захарченко // Економіка АПК. — 2004. — № 2. — С. 113—118.
10. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності / [за ред. М. Ф. Кропивка]. — К. : ННЦ ІАЕ, 2013. — 38 с.
11. Ткач Є. І. Загальна теорія статистики : підруч. / Є. І. Ткач, В. П. Сторожук. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 442 с.
12. Статистика : навч. посіб. / С. О. Матковський, Л. І. Гальків, О. С. Гринькевич, О. З. Сорочак. — Львів : Новий Світ—2000, 2009. — 430 с.
13. Мороз О. О. Контракти в аграрній економіці: реальність і перспективи : моногр. / О. О. Мороз, В. М. Семцов. — Вінниця. — ВНТУ, 2011. — 188 с.

Рекомендована кафедрою фінансів ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 28.10.2014

Мороз Олег Васильович — д-р екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту та моделювання в економіці;

Карачина Наталія Петрівна — д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та моделювання в економіці.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця;

Семцов Володимир Михайлович — канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів та кредиту.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, Вінниця;

Марченко Сергій Кирилович — асистент кафедри фінансів та кредиту;

Федоришина Ольга Юрійвна — аспірант кафедри міжнародної економіки, e-mail: caramelka19@mail.ru.

Вінницький національний аграрний університет, Вінниця

O. V. Moroz¹
N. P. Karachyna¹
V. M. Semcov²
S. K. Marchenko³
O. Yu. Fedoryshyna³

**Issue of relationship between size of the enterprises and
 socio-economic indexes of their functioning**

¹Vinnytsia National Technical University;

²Vinnytsia Educational-Scientific Institute of Economy of Ternopil National Economic University;

³Vinnytsia National Agrarian University

The article evaluated changes in social and economic indicators on the volume of land farms under the influence of market reform. The nature of relationship between the size of agricultural land and number of employees, size of individual tax liability, average wages in the example of Vinnytsia region are investigated in the paper. Particular attention is paid to the evaluation of the process of land concentration and their effects on the number of jobs as an example of great agricultural holdings. The survey results show no negative impact on the totality of these parameters with increasing amounts of land assets. There have been proved the limitations of using traditional statistical methods regarding the analysis of vast undertakings with large difference on the amount of land assets and, at the same time, the feasibility analysis problem in groups of companies for performance. Attention is focused on the need to review examples of specific companies that take into account factors of corporate culture, the interests and behaviors of owners and management companies. Prospects for future research is the analysis of the existing regulatory policy and its modernization due to the presence of clear, socially and economically approved guidelines to encourage behavior of enterprises that would provide development strategy with the creation of new jobs.

Keywords: enterprise, socio-economic indexes, working seating capacity, tax withholdings, wage rate.

Moroz Oleg V. — Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Chair of Management and Modeling in Economics;

Karachyna Natalia P. — Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Chair of Management and Modelling in Economics;

Semtsov Volodymyr M. — Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Chair of Finance and Credit;

Marchenko Sergii K. — Assistant of the Chair of Finance and Credit;

Fedorshyna Olga Yu. — Post-Graduate Student of the Chair of International Economics, e-mail: caramelka19@mail.ru

О. В. Мороз¹
Н. П. Карачина¹
В. М. Семцов²
С. К. Марченко³
О. Ю. Федоришина³

К вопросу зависимости между размерами предприятий и социально-экономическими показателями их функционирования

¹Винницкий национальный технический университет;

²Винницкий учебно-научный институт экономики Тернопольского национального экономического университета;

³Винницкий национальный аграрный университет

Оценены изменения социально-экономических показателей по объемам землепользования сельскохозяйственными предприятиями под влиянием рыночного реформирования. Исследован характер зависимости между размерами сельскохозяйственных угодий и численности персонала, размера отдельных налоговых начислений, размера средней заработной платы на примере Винницкой области. Особое внимание уделено оценкам процессов концентрации земли и их последствий по количеству рабочих мест на примере крупных агрохолдингов. Результаты исследований показали отсутствие негативного воздействия на совокупность названных показателей по мере увеличения объемов земельных активов. Акцентировано внимание на необходимости анализа примеров конкретных предприятий, то есть учет факторов корпоративной культуры, интересов и типов поведения владельцев и менеджмента предприятий. Перспективы дальнейших исследований заключаются в анализе существующей регулятивной политики и ее модернизации, учитывая наличие четких, общественно одобренных и экономически обоснованных ориентиров для стимулирования поведения предприятий, предусматривающей стратегию развития с созданием дополнительных рабочих мест.

Ключевые слова: предприятие, социально-экономические показатели, количество рабочих мест, налоговые отчисления, размер заработной платы.

Мороз Олег Васильевич — д-р экон. наук, профессор, профессор кафедры менеджмента и моделирования в экономике;

Карачина Наталья Петровна — д-р экон. наук, профессор, заведующая кафедрой менеджмента и моделирования в экономике;

Семцов Владимир Михайлович — канд. экон. наук, доцент кафедры финансов и кредита;

Марченко Сергей Кириллович — ассистент кафедры финансов и кредита;

Федоришина Ольга Юрьевна — аспирант кафедры международной экономики, e-mail: caramelka19@mail.ru